नं० ३८५-घ

भामिनीविलासः

पत्राणि १८ (काव्यम)

(अपूर्ण)

नं० २७५

१८० पत्रादि

भामिनीविलास काव्य
४५०

भामिनीविलासः ॥श्रीगणेशाय नमः॥

श्रीपरमेश्वरा

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

नवोदयसार

नीरक्षीरविवेके हंस आलस्यं त्वमेव तनुषे चेत् कर्मण्यस्मिन् अधुना ... गोचरः लोकक्षेम विधान [illegible]
नदन्[illegible] किंतु भया. श्रेष्ठ [illegible] विके [illegible] विश्व ओ भस्म वा यं बुधः

नानाहंसगणार्चिता विमलतो नीराजनिःसंसततं वा सोऽयस्य परे रमापतिकरे लक्ष्मीविलासांगने तत्वदेवकुञ्जावनसयदिवे नाविविलया
धुनाहं सार्ना निकरे करोषि मधुपेरीती विकि भ्रमहे २ करधृन्नाशरत्न विभाति रणान्मोहयमहोजूवाधिस्यानालंकित [illegible]
कुशाग्रीशो ध्वंतः स्वयमयजं वा व्यं चित नुर्मस्कको नजारुकोडि दृष्टि भर्त्ते तिविष्य दन्यत्र मिदिर.
जटाजूटे पत्युर्गिरिपतिसुतायाविधघरे पिनद्धे सं [illegible] धातुं स्थानक दिति मधप भाषति पदे इदानीमभ्येत सर
लिमथयातामिजननिस्थिरार्भयाः [redacted] मुरारदिनि क्षावंबा संचनेः कुटिलजनमनस्ताम सालकारि श्रधारय सो हृदा
ममनमयमिहरं वंशविवानुकारि त्वय्येनद्धिः स्वभावस्फुरति भग्ननुस्याबतारं तनोहं मन्येत्यात कविद्याजं तसकलबुधो बुद्धिमारो

विधिवशार

लसत

भात

भागीरथ्यारे

शुद्ध

३

श्रीगणेशायनमः दिगंतेश्रूयंतेमदमलिनगंडाःकरटिनःकरिण्यःकारुण्यास्पदमसमशी
भा०वि० लाःखलुमृगाः इदानींलोकेस्मिन्ननुपमशिखानांपुनरयंनखानांपांडित्यंप्रकटयतुकस्मिन्मृग
२ पतिः १ पुरासरसिमानसेविकचसारसालिस्खलत्परागसुरभीकृतेपयसियस्ययातंवयः सप
ल्वलजलेधुनामिलदनेकभेकाकुलेमरालकुलनायकःकथयरेकथंवर्त्तता २ तृष्णालोल
विलोचनेकलयतिप्राचींचकोरीगणेमौनंमुंचतिकिंचकैरवकुलेकामेधनुर्धुन्वति मानेमान
वतीजनस्यसपदिप्रस्थातुकामेधुनाधातःकिंनुविधौविधातुमुचितोधाराधराडंबरः ३ अयिद
लदरविंदस्यंदमानंमरंदंतवकिमपिलिहंतोमंजुगुंजंतुभृंगाः दिशिदिशिनिरपेक्षस्तावकी
नंविवृण्वन्परिमलमयमन्योबांधवोगंधवाहः ४ समुपागतवतिदैवादवहेलांकुटजमधु राम०
करेमागाः मकरंदतुंदिलानामरविंदानामयंमहामान्यः ५ तावत्कोकिलविरसान्यापयदि २
वसान्वनांतरेनिवसन् यावन्मिलदलिमालःकोपिरसालःसमुल्लसति ६ कमलिनिम
लिनीकरोषिचेतःकिमितिबकैरवहेलितानभिज्ञैः परिणतमकरंदमार्मिकास्तेजगतिभवं

तुषितापुषोमिलिंदाः ७ येनाम्बरमंदरेद्रलरारविंदेदिनान्तनापिबत कुटजेखलुतेनेहानेने
हामधुकरेणकथं ८ आपिमलयवनमहिमाम्भःकणागिरामक्लविषपात्र उत्फिरतोयकूलेफणिनि
नःपुष्पमाकिपाप्तिमिलोमूः ९ पाठीनवपुरीपानकःपीपारीमिमापुरीकर्णे यमितितामपि
न्दागापिशेपितनेनाषिपामिलैःपुष्टिं १० नीरहीविवेकेहमानसंतमेवतनुषचेत भिम्नाम्नि
नेधुनाम्मःकुलन्तंतपालपिष्पातिकः ११ उपीकावालधापाकापांकूपाम्बुजंगमपुगवान अ
तःमाहाझहारीहाप्तुरवेनांपातिकोपिननाः १२ सकुछंदकूलरारविंदेतमरंदविंदतोविरधनुगु
जितेमिलिंदाः आमोदानयहीदतणानिनेतुनेवामोजगत्निममीगाणान्मवीणः १३ यातेम
यापिचिण्णिस्विरायमिहिज्वालाशतैः शुष्कतांगतांकुम्पतिपायमंततिमोसंतापमालाकु
लो एवपमनितामधिपरैलैर्निसवपुःलीयते धर्मजीवनमप्यमार्गणमोभिन्नवागिधीनां
नतुः १४ आपेदिरेंबुवपपुःपातितःपतगाम्भगारमालकुसुमानिममाश्रयाति संकोचमवनि पुकुलां २
माल्लपिरीनहानोमीनोनुहूतकतमागतिमपुपेतु १५ मधुपरमाहतेभिन्नामोरमलो

भा. वि.
२

के.ट.कै: ६

भमंबुद्धिनिमेषस्था: लोकानामेव सुरेमहिनोध्यात्मामुनार्थितांनीत: २६ गुंजत्तिमंजुमिलिं
देमाम्मालतिमीनमुपयाली: शिरमावद्ग्मगुरव:मादृशमेनंवह्नतिमातव: २७ येहंत्वगुण
वानपिसतांद्विजिह्वैरसेवितंलीन: तानपिवह्नसिपरीरनकिंकयथामहत्वरोपमोत्वमं २८ अप
नीतपामिलांतरकैयपदंमस्मेरवनतहकुसुमे पुष्पांतरेपिंगतेवांछसिचेद्भमरधन्योसि २९ न
टिलिचिरपक्षिवारपविंध्यस्त्रवल्लवपक्षिपा: शुंध्यंत्याम्रपिपुत्रंकिं खलुत्याथोदृकारानं ३०
पत्रफलपुष्पलक्ष्म्याकदापदृष्टंनतचवल्लुशकै: उपसर्पेममयंतवद्भुरदृकसलोभेन ३१ एक
स्त्वगहनेस्मिन्नेकोकिलनकलंकहाविद्विपिकुर्या: सातात्सर्वशाकपामीनतानिद्यतितिनिर्दृया:काका:
३२ तहकुलहसुममापहूंयन्नयंतीनातिज्ञीषजानानिं केनगुणेनभवानीजातद्विमानीभिसं
वह्नसि ३३ कलमतवांतिकमागतमलिमेनंमाकुरापयत्वामी: अपिदानमंदरणाद्विपद्मुप
रागमयंशिरोधार्य: ३४ अमातहकुसुमसौरभसेवनसंपूर्णसकलकामस्य पुष्पांतरसेवेयं
भ्रमरस्यविडंबनामहती ३५ पृष्ठा:खलुपरपुष्टा:पीतोद्दष्टाश्चविरपिन:सर्वेमाकरनमेपरे

एम०
२

मधुपेनतयोपमाजगति॥२६॥तोयेल्पैरपिकरुणयाभीमभानौनिदाघेमालाकारव्यरचिभवता
यात्तरोरस्यपुष्टिः॥सा॥किंशक्याननयितुमिहप्रावृषेण्येनवारांधारासारानपिविकिरनोविधतो
वारिदेन॥२७॥आरामाधिपतिर्विवेकविकलोनूनंरसानीरसावात्याभिःपरुषीकृतादश
दिशश्चण्डातपोदुःसहः॥एवंधन्वनिचंपकस्यसकलेसंहाररहेतावपितंसिंचन्नमनेनतोय
दकुतोप्याविष्कृतोवेधसा॥२८॥भिनत्तिसिंहःकरिराजकुंभंविधत्तेवेगंपवनादतीव॥क
रोतियासंगिरिराजसिंहेतथापिसिंहःपशुरेवनान्यः॥२९॥नपत्रस्येमानंदधुरतिभ्रांत
नयनागलद्दानोद्रेकभ्रमदलिकदंबाःकरटिनः॥लुठन्मुक्ताभारेभवतिपरलोकंगतव
तोहरेरद्यद्वारेशिवशिवशिवानांकलकलः॥३०॥दधानःप्रेमाणंतरुषुसमभावेनविपु
लंनमालाकारोसावकृतकरुणोबालबकुले॥अयंतुप्रागुद्यत्कुसुमनिकराणांपरिम
लैर्दिगंतानातेनेमधुपकुलझंकारभरितान्॥३१॥मूलंस्थूलमतीवबंधनदृढंशाखाः

भा. वि.
३
3

शतं मां मलाचासोदुर्गमहीधरेनरूपतेकुत्रास्तिभीतिस्तव॥ एकः किंतुमनागयंजनपतिस्त्वा
तेममाधिज्वरंज्वालाजालीवलयीभवज्जकरूणोदावानलोघस्मरः॥३२॥ श्रीमेयीभ्रमरैःक
रैर्दिनकृतादग्धोपियश्चातकैस्त्वांध्यायन्घनवासरान्कथमपिद्राघीयसोनीतवान्॥ देवा
द्दोवनगोचरेणभवतातस्मिन्निदानींयदिस्वीयक्रककरकानिपातनकृपातत्कंप्रतिब्रूमहे
॥३३॥ दवदहनजटालज्वालजालाहतानांपरिगलितलतानांम्लायतांभूरुहाणां॥ अ
जलधरशैलश्रेणिशृंगेषुतोयंवितरसिबहुकोयंश्रीमदस्तावकीनः॥३४॥ श्रण्वन्पु
रः परुषगर्जितमस्यहंतरेपांथविह्वलमनानमनागपिस्याः॥ विंध्याद्रिवारणसमर्पितजी
वनोयंनाकर्णितःकिमुसखेभवतांबुवाहः॥३५॥ सौरभ्यंभुवनत्रयेपिविदितंशैत्यंतुलोको
त्तरंकीर्तिःकिंचदिगंगणांगणगताकिंत्वेतदेकंशृणु॥ सर्वानेवगुणानियंनिगिरतिश्री
खंडतेसुंदरानुज्झंतीखलुकोटरेषुगरलज्वालोद्विजिह्वावली॥३६॥ नापेक्षानचदाक्षि

रा म०
७

ण्यं न प्रीतिर्न च संगतिः ॥ तथापि हरते प्रायं लोकानां मुग्ध मोघनः ॥ ३७ ॥ समुन्नतैः स्वच्छैः सरसि
हरिहस्ते निवसतां विलासः पद्माया ः सुरहृदयहारी परिमलः ॥ गुणैरेतैरन्यैरपि च ललितस्याम्बुज
तव द्विजोत्तंसेह संसेरति रतीयोन्नतिरियं ॥ ३८ ॥ साकं ग्रावगणैर्लुठन्ति मणयस्तीरे र्कबिम्बोप
मा नीरे नीरचरैः समं स भगवान्निद्राति नारायणः ॥ एवं वीक्ष्य न तावविवेकमपि च प्रौढिं
परामुन्नतेः किं निंदाम्यथवास्तुवानि कथय क्षीरार्णव त्वामहं ॥ ३९ ॥ किं खलु रत्नैरेतैः किं
पुनरभ्रायतेन वपुषा ते ॥ सलिलमपि यन्न तावदर्णव वदनं प्रयाति तृषितानां ॥ ४० ॥ इयन्
त्यां संपत्तौ वपि च सलिलानां त्वमधुना न तृष्णार्तानां हरसि यदि कामारसहसा ॥ निदाघे च
डांशो किरति परितो गारनिचयं कृशीभूतः केषामहह परिहर्त्तासि खलु तान् ॥ ४१ ॥
अयि रोषमुरीकरोषि नो किमपि त्वां प्रति वारिधे यदा मः ॥ जलदेन तवार्थिना विमुक्तो

न्यपि तोयान्निमहान्महाजहासि ॥४२॥ न धारयामो भवतीविशंतीवर्षा नदि स्रोतसि
जह्नुजायाः ॥ न युक्तमेतत्तु पुरो यदस्यास्तरंगभंगान्प्रकटीकरोषि ॥४३॥ पौलोमीपति
कानने विलसतां गीर्वाणभूमीरुहां येनाघ्रातसमुज्झितानि कुसुमान्याजिघ्रिरे निर्ज
रैः ॥ तस्मिन्नद्य मधुव्रते विधिवशान्माध्वीकमाकांक्षति त्वं चेदंचसि लोभमंबुज तदा
किं त्वां प्रति ब्रूमहे ॥४४॥ भुक्ता मृणालपटली भवता निपीतान्यंबूनि यत्र नलिनानि नि
षेवितानि ॥ रे राजहंस वद तस्य सरोवरस्य कृत्येन केन भवितासि कृतोपकारः ॥४५॥
आरंभे कुसुमाकरस्य परितो यस्योल्लसन्मंजरीपुंजे मंजुलगुंजितानि रचयंस्तानात
नोरुत्सवान् ॥ तस्मिन्नद्य रसालशाखिनि दशां दैवात्कृशामंचति त्वं चेन्मुंचसि चंचरीक
विनयं नीचस्त्वदन्योस्ति कः ॥४६॥ एणीगणेषु गुरुगर्वनिमीलिताक्षः किं कृष्णसार

स्वलुखेलत्सिकाननेस्मिन्॥सीमामिमांकलयभिन्नकरींद्रकुंभमुक्तामयीहरि
विहारवसुंधरायाः॥४७॥जठरज्वलनज्वलतापपगतशंकसमागतापिपुनः॥
करिणामरिणाहरिणाहरिणालीहन्यतांनुकथम्॥४८॥येनभिन्नकरिकुंभवि
स्खलन्मौक्तिकावलिभिरंचितामही॥अद्यतेनहरिणांतिकेकथंकथ्यतांनुह
रिणापराक्रमः॥४९॥स्थितिंनोरेदध्याःक्षणमपिमदांधेक्षणसखेगजश्रेणीना
थत्वमिहजटिलायांवनभुवि॥असौकुंभिभ्रांत्याखरनखरविद्रावितमहागुरुग्रा
वग्रामःस्वपितिगिरिगर्भेहरिपतिः॥५०॥गिरिगह्वरेषुगुरुगर्वगुंफितोगजराज
पातनकदापिसंचरेः॥यदिबुध्यतेहरिशिशुःस्तनंधयोभवितकरेणुपरिशेषितम

ही॥५१॥निसर्गोदारामेतस्कुलसमारोपसुकृतीकृतीमालाकारोयस्फुलमपिकुत्रापिवि
दधे॥इदंकोजानीतेयदयमिहकोणान्तरगतोजगज्जालंकर्त्ताकुसुमभरसौरभ्यभरितं॥
५२॥यस्मिन्नुद्वेलतिसर्वतःपरिचलत्कल्लोलकोलाहलैर्मन्थाद्रिभ्रमणभ्रमंहृदिहरिद्दं
तावलाःपेदिरे॥सोयंतुंगतिमिंगिलांगकवलीकारक्रियाकोविदःक्रोडेक्रीडतुकस्यकेलिक
लहकृत्त्यक्तार्णवोराघवः॥५३॥लूनंमत्तगजैःकियत्कियदपिच्छिन्नंतुषारार्द्दितैःशिष्टंग्री
ष्मजभीष्मभानुकिरणैर्भस्मीकृतंकाननं॥एषाकोणगतामुहुःपरिमलैरामोदयंतीदिशोहाक
ष्टंललितालवंगलतिकादावाग्निनादह्यते॥५४॥स्पर्द्धीकस्यशिखामणिःसुरनगग्रा
मस्यधामाद्भुतंपौलोमीपुरुहूतयोःपरिणतिःपुण्यावलीनामसि॥संत्यंनंदनकिंत्विदंम

दये निःसंविधिः प्रार्थ्यते त्वनतः खांडवरंगतांडवनटो दूरे तु वैश्वानरः ॥५५॥ स्वच्छस्वच्छ्याप्तिमग्नमानसतया म
त्तो निरस्तो जने चंचूकोटिविपाटितररपुटो यास्याम्यहं पंजरात् ॥ एवं कीरवरे मनोरथमयं पीयूषमास्वादयत्यंतःसं
प्रविवेश वारणकराकारः फणिग्रामणीः ॥५६॥ रे चांचल्यजुषो मृगाः श्रितनगाः कल्लोलकोलाकुलामेतामंबु
धिकामिनीं व्यवसिताः संगाहितुं वा कथं ॥ अत्रैवोच्छलदंबुनिर्भरमहावर्तैः समावर्तितो यद्गावेव रसातलं पुनर
सौ यातो गजग्रामणीः ॥५७॥ पिबस्तन्यं पोतस्त्वमिह मदंतावलिधियादृगंतानाधत्ते किमिति हरिदंतेषु परुषा
न् ॥ त्रयाणां लोकानामपि हृदयतापं परिहरन् अयं धीरं धीरं ध्वनति नवनीलो जलधरः ॥५८॥ धीरध्वनिभिर
लं ते नीरद मे मासिको गर्भः ॥ उन्मदवारणबुध्या मध्ये जठरं समुच्छलति ॥५९॥ वेतंडगंडकंडूतिपांडित्यपरिपंथि
ना ॥ हरिणा हरिणालीषु कथ्यतां कः पराक्रमः ॥६०॥ नीरान्निर्मलतो जनिर्मधुरता रामामुखस्पर्द्धिनी वासोय
स्य करेंहे करे परिमलो गीर्वाणचेतोहरः ॥ सर्वस्वं तदहो महाकविगिरां कामस्य चांभोरुह त्वं चेत्प्रीतिमुरी
करोषि मधुपे तत्त्वां किमाचक्ष्महे ॥६१॥ लीलामुकुलितनयनं मुखशयनं समातनुषे ॥ परिणामविषमहरि

भा० वि०
६
6

णाकविनायकयद्दते वैरं॥६२॥ विदुषां वदनाद्वाचः सहसा यांति नो बहिः॥ याताश्चेन्नोपनांचंति द्विरदानां रद
इव॥६३॥ औदार्यं भुवनत्रयेपि विदितं संभूतिरंभोनिधेर्वासो नंदनकानने परिमलो गीर्वाणचेतोहरः॥ एवं
दातृगुरोर्गुणाः सुरतरोः सर्वेपि लोकोत्तराः स्यादर्थिप्रवरार्थितार्पणविधावेको विवेको यदि॥६४॥ एको विश्व
सतां हराम्यपघृणः प्राणानहं प्राणिनामित्येवं परिचिंत्य मा स्म मनसि व्याधानुतापं कृथाः॥ भूपानां भवनेषु
किं च विमलक्षेत्रेषु गूढाशयाः साधूनामरयो वसंति कति न त्वत्तुल्यकक्षाः खलाः॥६५॥ विश्वास्य मधुर
वचनैः साधून्ये वंचयंति नम्रतमाः॥ तानपि दधासि मातः काश्यपि यातस्तवापि विवेकः॥६६॥ अन्या
जगद्धितमयी मनसः प्रवृत्तिरन्यैव कापि रचना वचनावलीनां॥ लोकोत्तराकृतियराकृतिरार्तहृद्या विद्याव
तां सकलमेव गिरां दवीयः॥६७॥ आपद्गतः खलु महाशयचक्रवर्ती विस्तारयत्यकृतपूर्वमुदारभावं॥
कालागुरुर्दहनमध्यगतः समंताल्लोकोत्तरं परिमलं प्रकटीकरोति॥६८॥ विश्वाभिरामगुणगौरवगु
फितानां रोषोपि निर्मलधियां रमणीय एव॥ लोकंपृणैः परिमलैः परिपूरितस्य कश्मीरजस्य कटुतापि नि

राम
६

तांतरम्या ॥ ६९ ॥ लीलालुंठितशारदापुरमहासंपद्भराणां पुरो विद्यासद्मविनिर्गलत्कणमुषो वल्गंति चेत्पामराः ।
अद्य श्वः फणिनां शकुंतशिशवो दंतावलानां शशाः सिंहानां च सुखेन मूर्धनि पदं धास्यंति सालावृकाः ॥ ७० ॥
गीर्भिर्गुरूणां परुषाक्षराभिस्तिरस्कृता यांति निरामहत्वं ॥ अलब्धशाणोत्कषणा नृपाणां न जातु मौलौ म
णयो वसंति ॥ ७१ ॥ वहति विषधरान्पटीरजन्मा शिरसि मषीपटलं दधाति दीपः ॥ विधुरपि भजते नि
तांतकलंकं पिशुनजनं खलु बिभ्रति क्षितींद्राः ॥ ७२ ॥ सत्पूरुषः खलु हिताचरणैरमंदमानंदयत्यखि
ललोकमनुक्त एव ॥ आराधितः कथय केन करैरुदारैरिंदुर्विकाशयति कैरविणीकुलानि ॥ ७३ ॥
परार्थव्यासंगादुपजहदथ स्वार्थपरतामभेदैकत्वं यो वहति गुणभूतेषु सततं ॥ स्वभावाद्यस्यांतः स्फु
रति ललितोदात्तमहिमा समर्थो यो नित्यं स जयति तरां कोपि पुरुषः ॥ ७४ ॥ वंशभवो गुणवान
पि संगविशेषेण पूज्यते पुरुषः ॥ न हि तुंबीफलविकलो वीणादंडः प्रयाति महिमानं ॥ ७५ ॥ अ
मितगुणोपि पदार्थो दोषेणैकेन निंदितो भवति ॥ निखिलरसायनमहितो गंधेनोग्रेण लशुन इव ॥
॥ ७६ ॥ उपकारमेव तनुते विपद्गतः सद्गुणो नितरां ॥ मूर्छां गतो मृतो वा निदर्शनं पारदोत्र रसः ॥ ७७ ॥

यन्नान्तः खेलन्तीशशकशिशुमालोक्यचकिता भुजप्रान्तं भर्तुर्भजति भयहर्तुः सपदि या ॥ अहो सेयं सीता दश
वदननीता हलरदैः परीता रक्षोभिः श्रयति विवशा कामपि दशां ॥७८॥ पुरो गीर्वाणानां निजभुजबलाहो
पुरुषिका महोकारं कारं पुरभिदि शरं सम्मुखयतः ॥ स्मरस्य स्वर्बाला नयनसुमनोमालार्चनपदं वपुः स
द्यो भालानलभसितजालास्पदमभूत् ॥७९॥ युक्तं सभायां खलु मर्कटानां शाखास्तरूणां मृदुलासनानि
॥ सुभाषितं चीत्कृतिरातिथेयी दन्तैर्नखाग्रैश्च विपाटनानि ॥८०॥ किं तीर्थं हरिपादपद्मभजनं
किं रत्नमच्छा मतिः किं शास्त्रं श्रवणेन यस्य गलति द्वैतान्धकारोदयः ॥ किं मित्रं सततोपकाररसिकं त
त्त्वावबोधः सखे कः शत्रुर्वद खेददानकुशलो दुर्वासनासंचयः ॥८१॥ निष्णातोपि च वेदान्ते साधुत्वं नैति
दुर्जनः ॥ चिरं जलनिधौ मग्नो मैनाक इव मार्दवं ॥८२॥ नैर्गुण्यसाधीयो धिगस्तु गुणगौरवं ॥ शाखिनो
न्ये विराजन्ते खण्ड्यन्ते चन्दनद्रुमाः ॥८३॥ परोपसर्पणानन्तचिन्तानलशिखाशतैः ॥ अचिन्तितान्तःकरणाः
साधु जीवन्ति पादपाः ॥८४॥ अन्येपि च गुणवत्तामानन्यानः स्वकीयगुणजालैः ॥ विवशानि मुद्रयन्त्या
रूणद्धियुरिव सज्जनो जयति ॥८५॥ खलः सज्जनकार्पासरक्षणैकहुताशनः ॥ परदुःखाग्निशमनमारु

नः केन वर्ण्यते ॥८६॥ परगुणगुणने निपुणं गुणमयमखिलैः समाहितं नितराम् ॥ ललितांबरसज्जनमाश्रयत्वदह-
मयं निखलाः ॥८७॥ यशःसौरभ्यलशुनः शांतिशैत्यहुताशनः ॥ कारुण्यकुसुमाकाशः खलः सज्जनदुःखलः ॥८८॥
धत्ते भरं कुसुमपत्रफलावलीनां घर्मव्यथां वहति शीतभवां रुजं च ॥ यो देहमर्पयति चान्यसुखस्य हेतोस्तस्मै वदान्य-
गुरवे तरवे नमोऽस्तु ॥८९॥ हालाहलं खलु पिपासति कौतुकेन कालानलं परिचुचुंबिषति प्रकामं ॥ व्यालाधिपं च
यतते परिरब्धुमद्धा यो दुर्जनं वशयितुं तनुते मनीषां ॥९०॥ दीनानामिह परिहाय शुष्कसस्यान्यौदार्यं प्रकट-
यितुं महीधरेषु ॥ औन्नत्यं विपुलमवाप्य दुर्मदस्य ज्ञातोऽयं जलधर तावको विवेकः ॥९१॥ गिरयो गुरवस्तेभ्यो
ऽप्युर्वी गुर्वी ततो जगदंडं ॥ तस्मादप्यतिगुरवः प्रलयेप्यचला महात्मानः ॥९२॥ व्योम्नि शंबाकुरुते चित्रं निर्माति
यत्नतः सलिले ॥ स्नपयति पवनं सलिलैर्यस्तु खले चरति सत्कारं ॥९३॥ हारं वक्षसि केनापि दत्तमज्ञेन मर्कटः ॥
लेढि जिघ्रति संक्षिप्य करोत्युन्नतमासनं ॥९४॥ मलिनेऽपि रागपूर्णां विकसितवदनामनल्पजल्पेऽपि ॥ त्वयि च-
पलेऽपि च सरसां भ्रमर कथं वा सरोजिनीं त्यजसि ॥९५॥ स्वार्थं धनानि धनिकात्प्रतिगृह्णतो यदास्यं भजेन्मलि-

भा० वि०
८
९

नतां किमिहं विचित्रं ॥ग्रहकूल्यसमर्थमपि वारिनिधेः पयोपि मे चायमेति सकलोपि च कालिमानं ॥९६॥ जनकः सानु
विशेषो जातिः काष्ठं भुजंगमैः संगः ॥ स्वगुणैरेव पटीरज यातोसि तथापि महिमानं ॥९७॥ कस्मै हंत फलाय
सज्जनगुणग्रामार्जने सज्जसि स्वात्मोपस्कारणाय चेन्मम वचः पथ्यं समाकर्णय ॥ ये भावा हृदयं हरंति नित
रां शोभाभरैः संभृतास्तैरेवास्य कलेः कलेवरपुषो दैनंदिनं वर्धनं ॥९८॥ धूमायिता दश दिशो दलितारविं
दा देहं दहंति दहना इव गंधवाहाः ॥ त्वामंतरेण मृदुताम्रदलाम्रमंजुगुंजन्मधुव्रतमधो किल कोकि
लस्य ॥९९॥ भिन्ना महागिरिशिलाः करजाग्रजाग्रदुद्दामशौर्यनिकरैः करटिभ्रमेण ॥ दैवे पराचि क
रिणामरिणा तथापि कुत्रापि नापि खलु हा पिशितस्य लेशः ॥१००॥ गर्जितमाकर्ण्य मनागंके मातुर्नि
शार्द्धजातोपि ॥ हरिशिशुरुत्पतितुं द्रागंगान्याकुंच्य लीयते नितमं ॥१०१॥ इति श्रीमज्जगन्नाथप
सूहिविरचिते भामिनीविलासे प्रास्ताविको विलासः समाप्तः ॥ न मनागपि राहुरोषशंका न कलंकानु
गमो न पांडुभावः ॥ उपचीयत एव कापि शोभा परितो भामिनि ते मुखस्य नित्यम् ॥१॥ नितरां परुषा स

राम
८

रोजमाल्लानमृणालानिविचारपेशलानि।।यदिकोमलतानवांगकानामथकानामकथापिपद्धवानां।।२।।
स्वेदांबुसांद्रकणशालिकपोलपालिदोलायितश्रवणकुंडलवंदनीया।।आनंदमंकुरयतिस्मरणेन
कापिरम्यादशामनसिमेमदिरेक्षणायाः।।३।।कस्तूरिकातिलकमालिविधायसायंस्मेराननासपदि
शीलयसौधमौलिं।।प्रौढिंभजंतुकुमुदानिमुदामुदारामुल्लासयंतुपरितोहरितोमुखानि।।४।।तन्मंद
मंजुहसितंश्वसितानितानिसावैकलंकविधुरामधुराननश्रीः।।अद्यापिमेहृदयमुन्मुदयंतिहंतसा
यंतनांबुजसहोदरलोचनायाः।।५।।प्रातस्तरांप्रणमनेविहितेगुरूणामाकर्ण्यवाचममलांभवपुत्रिणी
ति।।नेदीयसिप्रियतमेपरमप्रमोदपूर्णादरंदयितयादधिरेदृगंताः।।६।।गुरुजनभयमद्विलोकनांतः
समुदयदाकुलभावमावहंत्याः।।दरदलदरविंदसुंदरंहाहरिणदृशोनयनंनविस्मरामि।।७।।बदरामलका
म्रदाडिमानामपहृत्यश्रियमुन्नतांक्रमेण।।अधुनाहरिणीकुचैयमेतेदयितेनेकरिशावकुंभलक्ष्म्याः।।८।।

कपोलपालिं नत्विमन्निमन्ये लावण्यधन्ये दिशि सुतरारव्यां॥ विभाति यस्यां ललितालकायां मनोहरा वैश्र
णस्य लक्ष्मीः॥९॥ नीवीं नियम्य शिथिलां मुषसि प्रकाशमालोक्य वारिजदृशः शयनं जिहासोः॥ नैवावरोह
ति कदापि च मानसान्मे नाभेः प्रभासरसिजोदरसोदरायाः॥१०॥ आलीषु केलीरभसेन बालां मुहुर्ममालाप
मुपालपन्तीं॥ आरादुपाकर्ण्य गिरं मदीयां सौहामनीयां सुषुमामयासीत्॥११॥ हृधैव मन्तुं परिकल्प्य गन्तुं प्र
षेवरोषादुपजल्पतो मे॥ उदश्रु चञ्चन्नयनानताङ्गी गिरं न कां कामुररीचकार॥१२॥ तदवधि कुशली पुरा
णशास्त्रस्मृतिशचालविचारजो विवेकः॥ यदवधि न पदं दधाति चित्ते हरिणकिशोरदृशो दृशोर्विलासः॥
१३॥ आगतः पतिरितीरितं जनैः शृण्वती चकितमेत्य देहलीं॥ कौमुदीव शिशिरीकरिष्यते लोचने मम कदा
मृगेक्षणा॥१४॥ अवधौ दिवसावसानकाले भवनद्वारि विलोचने दधाना॥ अवलोक्य समागतं तदा मामथरा
मायिकसन्मुखी बभूव॥१५॥ वक्षोजाग्रं पाणिना स्पृश्य दूरं यातस्य द्रागाननाब्जं प्रियस्य॥ शोणाग्राभ्यां भामि

नीलोचभ्यौनोजोषंजोषंजोषमेवावतस्थे ॥१६॥ गुरुभिः परिवेष्टितापिगंडस्थलकंडूयनचारुकेतवेन ॥
दरदर्शितहेमबाहुनाला मयिवाला नयनांचलं चकार ॥१७॥ गुरुमध्यगता मया नतांगी निहता नीरजकोर
केण मंदं ॥ दरकुंडलतांडवं नतभ्रूलतिकं मामवलोक्य घूर्णितासीत् ॥१८॥ नयनेन नयनारुणप्रसराः प्रणतोहं
तन्निर्भराश्रुधाराः ॥ अपि जीवितसंशयः प्रयाणे न हि जाने हरिणाक्षिकेन तुष्येः ॥१९॥ अकरुणमृषाभाव
सिंधो विमुक्तम मांचलं तव परिचितः स्नेहः सम्यक् मयेत्यभिधायिनी ॥ अविरलगलद्बाष्पा तन्वी निरस्तवि
भूषणा कइव भवतीभद्रे निद्रेविना विनेवेदयेत् ॥२०॥ तीरे तरुण्यावदनं सहासं नीरे सरोजं च मिलद्विकासं
॥ आलोक्य धावत्युभयत्र मुग्धा मरंदलुब्धालिकिशोरमाला ॥२१॥ वीक्ष्य वक्षसि विपक्षकामिनीहारल
क्ष्म दयितस्य भामिनी ॥ अंशदेशमपि निर्ययौ ततोक्षणादाचकर्ष निजबाहुवल्लरी ॥२२॥ दरानमत्कंधरबंधमीष
न्निमीलितस्निग्धविलोचनाब्जं ॥ अनल्पनिःश्वासभरालसांगं स्मरामि संगं चिरमंगनायाः ॥२३॥ रोषावेश
न्निर्गतं यामयुग्मादेत्य द्वारं कांचिदारभ्य गणं तं ॥ मामायातां ये शयौ कांत राशीमंदं मंदं मंदिरादिंदिरे वा ॥
॥२४॥ हृदये कृतशैवलानुषंगा मुहुरंगानि यतस्ततः क्षिपंती ॥ प्रियनाम परे मुखे सखीनामतिदीनामि

२

भा० वि०

९

यमादधाति दृष्टिं ॥२५॥ इतरएव निजालयं गताया वनिताया गुरुभिः समाष्टतायाः ॥ परिवर्तितकंधरं नतभ्रूस्स्मयमानं व
दनांबुजं स्मरामि ॥२६॥ कथय कथमिवाशा जायतां जीविते मे मलयभुजगवांता वांति वाताः कृतांताः ॥ अयमपि खलु गुं
जन्मंजुमाकंदमौलौ चुलुकयति मदीयां चेतनां चंचरीकः ॥२७॥ निरुध्य यांतीं तरसा कपोतीं कूजत्कपोतस्य पुरो दधाने ॥ म
यि स्मिताई वदनारविंदं सा मंदमंदं नमयांबभूव ॥२८॥ तिमिरं हरंति हरितां पुरः स्थितं तिरयंति तापमथ तापशालिनां
॥ वदनत्विषस्तव चकोरलोचने परिमुद्रयंति सरसीरुहश्रियः ॥२९॥ कुचकलशयुगांतर्मामकीनं नखांकं सपु
लकतनु मंदं मंदमालोकमाना ॥ विनिहितवदनं मां वीक्ष्य बाला गवाक्षे चकिततनतनांगी सद्म सद्यो विवेश ॥३०॥
विधाय सा मद्वदनानुकूलं कपोलमूलं हृदये शयाना ॥ तन्वी तदानीमतुलां वलीभिः साम्राज्यलक्ष्मीमधरीचकार ॥३१॥
मुहुरर्पितयाथ निद्रया मे वनतया मे चरमे निवेदितायाः ॥ चिबुकं सुदृशो मृशामि यावन्मयि तावन्मिहिरोपि निर्दयो भूत् ॥३२॥
श्रुतिशतमपि भूयः शीलितं भारतं वा विरचयति तथा नो हंत संतापशांतिं ॥ अपि सपदि यथायं केलिविश्रांतकांतावदनक
मलवल्गत्कांतिमाक्रो नकारः ॥३३॥ लवलीनवलीलया कपोले कवलीकुर्वति कोमलत्विषा ॥ परिपांडुरपुंडरीक
खंडे परिखेदुः परितो महाधयः ॥३४॥ यौवनोद्गमनितांतशंकिताः शीलशौर्यबलकांतिलोभिताः ॥ संकुचंति विकसंति राग
वचेज्जानकीनयननीरजश्रियः ॥३५॥ अधिरोप्य हरस्य हंत चापं परितापं प्रशमय्य बांधवानां ॥ परिणेष्यति वा पुया न वा यं
निरपायं मिथिलाधिनाथपुत्री ॥३६॥ भुजपंजरे गृहीता नवपरिणीता वरेण सिवपक्षः ॥ तत्कालजालपतिता बालकुरंगीव वेपते नितरां ॥३७॥

राम ६

उपनिषदः परिपीतागीतापि वहं तमतिग्ध्यं नीलातरपि नहाविष्णुवहनामानमस्मरनाहूहर्षोनि। ३९
श्रकहणाहृत्पश्रिपतमम्ुचापितापितपं नाहं इत्तालपतिकां बुनमाहापालीजनमम्विकलामा ३९
लोभाद्धारिकानां विकेतुं कमानिनाम रंसाँलधोगोपकिशोर्णामख्योध्यमहं इनीलमणिः ४० रूपा
हर्विनिमितं लम्पत्ताहृाम्नुलमलावण्य स्मरशःशिवशिवमकलेनातात्मकलेवो जगतमहर्षिः ४१
किंजल्पमिमुग्धतयाहं तमममांगलवर्णावर्णौमिति नयहिपततिहृताशोतमहृताशोतुलां नवानोहेग
४२ श्रीलक्ष्मकृपामगिमिलतं तावपपांसकोच मंचतोच मुकुः नवसंगमपोर्वृनोमेपतानाश्रुतल्कवेभ
पति ४३ गरिमाणमपं पिलालयिमानं कुचनटाल्कुंगहृशं स्वीकुर्वंतेनमस्ते पूकंधे र्णापनिविवे
काम ४४ मचति नपमिमध्यमेमसुंदचतिनहणिमणिह्मशः दधतिम्ममधुरिमाणं वाचोग
तपस्थविभ्रमाश्वभंशा ४५ निःसीमशोभामौभाग्यं नतांगया नयनहूपं अमोन्मलोकनानंदविहा
दिवंबचले ४६ गुरुमध्ये हणितहीमाभिकशाकलेनिहंतुकामंमां रहपंतितानाणपुतालित
नयनेनिवायांचके ४७ नयनांचलावमर्शो पानकारयिमुगासेहेभ्यालिंगितानांजोषंतस्योत्ताणन

केनदर्पितेन ४८ मानपराङ्मुखनापि प्रियेणशापानेवदर्पितकान्तेले उद्धस्तद्गुजमलमग्नीवाक्यंकणो
लमाधवत्रे ४९ लोचनकुसुमांभोजद्रुपलोभांदोलितैकमनाः कामकारीतिलकमिषादप्यमलिकेलिस्त
बोध्नमति ५० अधिरतनिशिपमविधेकयमपिसितेशितातरुभिः किंभवितेतिसशंकंपंकजनयनाप
राममृशति ५१ चिंतामीलितमानसोमनसिजः सख्योविहीनप्रभाः प्राणेशः प्रणयाकुलः पुनरसावा
स्तांसमस्तांकथा एतत्तांप्रतिबोधयामिमेवदुःखिं हिंतांममस्नेमुग्धेमाकुरुमानमेनमानन मिंद्रकापति
जैष्यति ५२ अलंकर्त्तुंकर्णोभृशमनुभवंत्यानवरुजां सखीकांतिर्वलितवदनाणा मृगदृशः क
राज्ञ्यापापाननतिरुक्तमाननिमयतोननुः सर्वस्वाप्यजयतिललितो जैत्रभवतः ५३ आपातेषुनि
शानिशापतिकरैः कीर्णादिशासंततं भावीमोभवनेषुभूषणगणरोगाम्लेकुर्वते मुग्धेमानमपाकोरोपि
नमनागयावितिरोषणाते हाहाबालमृणालतोप्यतितरां तन्वीतनुस्ताम्यति ५४ वाचोमांगलिकीःस
याणसमयेजल्पत्यनल्पं जनेकेलीमन्दिरमारुतायन मुखेविन्यस्तवक्त्राबुजा निश्वासग्लपिताधरंपरि
पतद्वाष्पार्द्रवक्षोरुहाबालालोलविलोचनाशिवशिवप्राणेशमालोकते ५५ दृष्टिंमत्तेकला

निधिरयं यत्काधुनाम्लापतिस्त्वरं के ख कानने षुणीतो मालिम कुमीलति घोतं नेह्णीरं रतागािाि हृदं हृवं
रं हममानेर जितेन्यरं चमिकांत्वनांगिवरनां भोजेविकामह्छिपं ५६ पारीदं भृनं नगपुगवनुलापातार का
तापिनोवाताघातिरं हंति लोचनमभी ता ग्राम्मा लड्डुमाः एते हंतकिं तिक्रजितमयं हालाहलं कोकिला
घोलावालमृणालकोमलतनुः प्राणान्न कथं हंत ५७ आपातैवनिशाम मनोमृगहृशामुक्ति स्मा न
न्व तीमानोमकाय्य मेव हं स्मृति चिताते कांहा दिष्या स्मातिमुहृत्पो हमिमं हरो जनप नापा वधिं धन्नेतं तातावक्रा
मन्द्पणातृपत्रस्वषंमबिंबं व भोहविधाः ५८ ममातहमपयमंगाग्यपनि हूता नाहं स्यात्म्युष्य निजपाणि नाहशा
मभीलपलीलया अंपतलकलुपपिनीपाभिला लिपाटच्चैरविहरयमे छागाद्धिकयाहिते स्मा हतैः ५९
विहृदहग्ध्यत्तिमितमथाक्रिचित्ताचिपातुरंचञ्चाचलंमतारनुपा तनमृगितहृचिः गुहताकांस्यातेम
पादमपिद्यातेहमजनित्रणाघनेत्रांनयनमिहहतारगतरहशः ६० कपोलाकुम्भीलस्तुलकनिकुरां वोम
पिमनाग्नहशस्मतेस्मोलवकिलमुरांमोहहृत्यः कथ्यकाशकव्यापवरिगाहितुभिंदावारशोरलङ्घास्मानि
पंदहमहेपहामणितयः ६१ राजानं जनैवभङ्गल हृहाजे वातकनानुपः लोपकुंठितमर्वशक्तिनिकपेणा

भा.वि.
२२

तोजगतोविधिः संयत्नसृष्टंजरीटनयनावक्त्रापनिमग्निपद्मनाम्निमघं रमसत्वतागतोयातानयोमन्मथः
६२ आविर्भूतापदवधिमधुस्पंहिनीनेत्रसोकांतिः काचित्त्रिलेनाकर्षणे कार्मणत्ता श्यामोहोघल्ल
वधिमुक्तिर्ध्वनिमागस्मलेश्याह्निः कुलमगरशांचेतविप्रमुग्धमीन ६३ धमेगोपानागुरुषुवहूमानंपद्
पतेरूपाकर्णपश्चिमस्तुलकितकपोलाकुलवधूः विषत्वालान्तालस्फटितिवमतः पन्नगपतेः फणाणांमा
श्वर्ध्यकयपतितान्ताउवविधि ६४ केशोरेवपसिक्रमेण तनुतामायातितन्वासनावागामिमलिलेख
रेरतिपतीनकालमूषस्यात्तपा आसेदुःशांशांकतानपनपोत्साहात्मय धीरूहा किंचासीदग्नस्पर्शवि
गमंस्याश्चिस्मितेसांत्विकः ६५ शपितावो वलशपनेसुषमाशेमानेवहुलेलेव गिपमागतमपिसविधे
मत्कृतेमधुरवीच्छ्योव ६६ निहितैविकलहृष्यावलपनीरपितरपितेति आगतमपिसविधेपादिय
हानेववीस्तेबाला ६७ अधरागुनिःश्वासपल्लवामुखरोभाशशिकांतिलंघिनी तनुरमतिमावसुभुवोन एम० २२
विधास्यकृतिविवह्नति ६८ व्यसनलवपतिस्मिन्महागामहोमोनेत्रमालेवतेरवैश्मनिरिध्यातिकिंचविषप
रधिनिलालवना आनंदोघेश्वरीकोतिनमनागगेयुधितिचेरहाविरहव्याधिविकलितोहांहंतलंकेश्वाः ६९

उदितं मण्डलमिन्दोः हरितं सद्योवियोगिवर्गेण । मुदितं तच्च सकलललनाचूडामणिशासनेन मदनेन ७०
इदमसमतिमिरप्रशमाः सुरभिमैर्दितं सोल्बमान लसनाशोणान्तपनानि रहसितिमा ७१ मुंच सखिनाधापिहर्षभामि
निमुद्रितलिखिदिपाय इति सुदृशः प्रियवचनेनापि नयनान्तकोणशोणाहविः ७२ आलोकयसुंदरि सुरसंतत
वमरहासितं रसमरस्याः किंपियामिलितः किंवा सिता हिमगलांछनस्य धमेण वच्चूर्णपुंज त्वलंपतिविंचको
णः ७३ स्मितं नैतत्किं नु प्रकृतिमणीयविकसितमपुलिनांते नैनतकुसुममपि सुधासामिलं स्तनद्वंद्वमपि
याकन्कनियमितकलसपुंगलतामसौ लसपत्रमरकुलनयनान्धामरी ७४ संग्रामाङ्गणसम्मुखाहतकिय
द्विश्वंभरेश्वरकरदारितकृतमध्यभागविवरोन्मीलन्नमोनीलिमा अंगारप्रकरैः करैःकवलयन्नेतन्म
हीमंडलं मार्तंडोऽपि कपूरइतिकेन प्रशंसालोकेशाशाकीकृतः ७५ शणं प्रमित्तं च तत्र शोनरशोलरूपं किंतत
स्फुटंगालमेतरस्या स्तेच नोचेत्कथं निपतनात्सत्वं सोकस्मेवसोहमुरंपनिततारपयतेप्रवानः ७६ आलि
मंगलवाने जलापत्र किंचिद्विभासते अविरंस्मृणालकोवामुखलवेन्द्रगीरशः ७७ रुपितेषुहनिर्विषामिषा
रुपितेमा विलसंति केसराः अपि वालकबेपधारिणो मकरन्दस्य हालवो लपः ७८ अनिशं नयनाभिरा

मय ६

खंडितावाङ्गुतेप

या॰

भा॰वि॰
१२

12

मयायमेयाम्भं म क्लिनोमुखलम्भने निशि निःसार्दहिं हिं कं स्थतुलणामः कलयापि पंकजं ७९ अंगैः सुकुमारतरैः
सा कुसुमानां श्रियं हरति विकलयति कुसुमबाणो बाणालीभिर्मम प्राणान् ८० लिखति न मा पृच्छति नान्तीको
मलचापाणि नितंबभोगेन क्रियामि हंत पातिन्त्सरूपालोकनेन विकलोहं ८१ मधुरागमस्तोन्मुखे गुणगवत
भागन्निर्मतांग्रजांगनानां मलयपवनेन तापितेऽस्मात्कामभवनाकाशमनापतामुणोत्पिः ८२ केलीमंदिरमागत
तस्य शनैः कोपानि पांसिनीनिह्रुतावाः सहसः मोरत्सुः रशः संचीजनं कुर्वन्तः जानेसाप्यनमिन्तपेवकपट
व्यामीलिताक्षमिविश्वान्तानांसीसमिधापवरवनमितपापाणिर्मेमासंजितः ८३ मांवयधपमापराम नंस हृशीश
वेणाकंसंहे हवमनलाधरा विंबमासीत किंचाभवन्मृगकिशोरदृशो नितंबः सर्वाधिकोगुरुरपासहंमन्मथेन
८४ स्मामोनुमानवेचः शीतांसुमणिनिस्यलाहृष्टिः तस्माः स्मभगकसेपानिष्ठतु ताबन्मयातोकथय ८५
पाणोकृतः पाणिगीलाः नतापाः सलेश्कंपोरयुनेरनेन हिमांबुनंसानिलविहलस्यप्रभातपद्मस्य वभार श्म०
शोभां ८६ अरुणमपि विद्रुमद्रुम मृदुलतरां चापि किशलयं बाले अधरीकरोति नितरां तवाधरो मधुरिमातिश १२
यात ८७ नयनेव हन्तासुविंजनानामिहितानाम विषमगमपागमपाङ्ग सुरवमितनुलोकंश्रयस्मशोणंसहशों भंगुरमे

दंज्रेन

परैंबुजन्मैः ८८ स्फुरद्दशो जितललेजालपारहरंतां तन्व्रमविंदुमालया अलिकेन च हेमकांतिना विदधे कापि
रुचिः परस्परं ८९ पाशुहस्तदृष्टिपातनवत्वा हृतिभीता हृदंपभिपसमीता अलिशान्ताकामिनी भुजंगीभ
गनः स्तन्तामेव समोपितस्पाः ९० नवीनाश्रिपमतिलंघ्यलीलये वब्यानम्रीकृतकमनीयहेमकुंभौ नीलां
भोरुहलपने अधुना कुचौ तन्व्यई ते किल कनककाचलेनमाद्ध ९१ अगानि रहता हेमांगिभागान्क्रोणाभि
वैनरणां पुनमेतन्त्रतु पुनः कोणान्नपनपद्मयोः ९२ जितालिरुचो मसृणादानामसूरोतेन परांशुरदधानं
अधरौ कुरुते न रुषेवनाशाम धुनापानासूचालिमौक्तिकांते ९३ निभीलस्य भूयो निजगौ गिमा गामानाममानस
रुषेवपाशः गृहे गृहे प्रपनवां गवर्णामुधेमस्वर्णावलपोलुठंति ९४ करी कुंभतुलामुपोजपोः क्षिपमा
णांकविभिर्विशंसलैः कायमालिस्मृणोविमाहविपरीताश्चविरो हिणोषितः ९५ तिरस्कृतोपोषवश्ग
रिघन न्विपोमृणाहाशपितः पारम्भलैः किंरुःविनोमाविनिकां हिशीकणाकयाचिरहाचुर्येणपमलने पि ३
९६ चेलांचलेनाननशीतांशुमिमसूहाणवतीनां हृहि हस्व शणां व्रजांगनानांस्मजातकं पारकांड संपातमि
पापनीवी ९७ अधोणां स्मागमाइरानामकणिमापिहितापि रउद्भावः हसितेन सितेनपक्ष्मलासाः

पुनरुल्लासमवाप्नोति पङ्कजः ९८ सा मामिह होरहस्यमावधीतिविंवाधरेऽम्रगान्त्रितव वदने मणिगणे तां
भा. वि. वृन्देनकेनलक्ष्येपमवंप ९९ श्यामितामविधेय्यनीरस्याप्तफलीकर्तुमहो मनोरथान् इति तारदिनानतां वु
२३ जेहरमालन्नयनानिरीक्षते १०० किमिति कृशासि कृशोदरि किं तव परकीयवृत्तान्तैः कथय तथापि
मुदे मम कथयिष्यति पथिक तव जाया २ वृन्दानि विन्दौ मलयाहिंदिरिरेषु निपतन्तु मन्मथधारावि नि
13 स्तुरशोजपंस्तति हर्षापहर्षाः २ इति श्रीमत्पण्डितराजविरचिते भामिनीविलासे शृङ्गारो द्वितीयोल्लासः
दैवे पराग्वदनशालिनि हन्त जाते या [illegible] च संप्रति दिवं प्रति बन्धुरत्ने कस्मै मनः कथयितासि निजामव
स्थां कः शीतलैः शमयिता वचनैस्तवाधिं १ प्रत्युद्गता सविनयं सहसा पुरेव स्मेरैः स्मरस्य सचिवैः स
रसावलोकैः मामद्य मञ्जुरचनैर्वचनैश्च बाले हा लेशतोऽपि न कथं शिशिरीकरोषि २ सर्वेऽपि विस्मृति भाम॰
पथं विषयाः प्रयाता विद्यापि खेदकलिता विमुखीबभूव सा केवलं हरिणशावकलोचना मे नैवापया २३
ति हृदयादधिदेवतेव ३ निर्वाणमङ्गलपदं त्वरया विशन्त्या मार्गोऽनुकारपावतिहृदयापि किं लक्षणो मे पन्थान
भामिनि निभालय पश्चिममानिनीलाविंदमरमं गमनैः कथय हे ४ धरणापर सकलन भीतिवशान्तां मे

पार्श्वं वसंसिशि लाक्षाकलं विभ्रते सांगं विहाय कथमघविलासिनि यामोऽहमीति हृत्पंशतधाम
याति ५ निर्दूषणा गुणवती रसभावपूर्णा सालंकृतिः श्रवणकोमलवर्णराजिः सामाम कीनकवितेव म
नोभिरामा रामा करादपि हृदयान्मम नापयाति ६ चिंताशशाममलकलापितरोरुहाणामिंदोः श्रवि च मम सं
हृषमामपाहीन अभ्युद्गतः कलकलः किल कोकिलानां प्राणाधिपे यदवधिस्मितनागतासि ७ सौदामिनी
विलसितप्रतिमानकांडे दत्ताकियत्यपिरिनानिमेहृदभोगात् मंत्रो ... तस्मिन्नपतेरिवराममलक्ष्मी भंगप्रच्युतस्स क्षि ५
कान्तो मम मनिशं नासि ८ केनापि मे विलसितेन समुद्गतस्य कोपस्य किं नु करभोरु वशंवदाभूः पन्नांविहाय
सहसैवमतिव्रतापि यातासि मुक्तिरमणीमरमे निविरं ९ कान्यात्मनाम ननिपपरामनुराग मे पीयूषसारस
सालवपेविलासाः ताने तोरणामणीम गीय लीलेव तोहृताम कवितामवितात्कथं मः १० पातावकी
नमधुरस्मितकांतिकांतिम्मसंदले किल तां कविषु न्यतानीत साकानतारिह विलपद्भुपिणातवत्सारकाधुना
वहतिवभवमिंदिरायाः ११ मंदस्मितेन सुधया परिषिच्य यामां नेत्रोत्पलैर्विकसितैरनिशं समर्ग्यं सानि
त्य मंगलमयी गृहदेवता मे कामेश्वराहृदयतोऽपिताम याति १२ मम्मोस्थिमतामणामायमनोहरेतिम

वोधनैर्यमधिरोपितवत्सहिष्णां स्वर्गंगताकथमिवह्निपथि त्वमेनं भावोह्नितं धारणिधूलिषु मामिदानीं २३
लावण्यमुज्वलमपास्ततुलंचशीलंलोकोत्तरंविनयमर्थमयंनयंच एतान्गुणानशरणानथमांचहित्वा भा॰ वि॰
हाहंतसुंदरिकथंत्रिदिवंगतासि २४ कांत्यासुवर्णवरयापरयाचशुध्यानित्यंस्विकाःखलुशिखाःपरितः २८
क्षिपंतीं चेतोहरामपिकुशेशयलोचनेत्वांजानामिकोपकलुषोदहनोददाह २५ कर्पूरवर्तिरिवलोचनता
पहंत्रीफुल्लांबुजस्रगिवकंठसुखैकहेतुः चेतश्चमत्कृतिपदंकवितेवरम्यानम्याममा(प्रि)यमा। विहिताविधि
15 जे २६ स्वप्नांतरेपिखलुभामिनिपत्युरन्यंयाद्रष्टवत्यसिनकिंचनसाभिलाषं सात्वंप्रतिप्रचलितासिगुणै
र्विहीनंयन्मांतुकयकयपहंतपांशुमांसे २७ दयितस्यगुणाननुस्मरंतीशयनेसंप्रतियाविलोकितासि
अधुनाखलुहंतसाकृशांगीगिरमंगीकुरुतेनभाषितासि २८ रीतिंगिरामसृतवृष्टिकिरांतदीयांतांचाकृ पृ॰ १० (१३)
कृतिवैरमितंरसीयांलोकोत्तरामथकृतिंचसुधारसार्द्रांस्मारंस्मारंनकमपिप्रसहेतिमनःसमाः २९ इतिश्री २८
मत्पंडितराजविरचितेभामिनीविलासेकरुणाख्यस्तृतीयोविलासः ३ विशालविषयाटवीवलयलग्नदा
वानलप्रसृमराशिखावलीविकलितंमदीयंमनः अमंदमिलदिंदिरेनिखिलमाधुरीमंदिरेमुकुंदमुखचंद्रिकेचि

ऊर्वेले~

सिंहकोणापतां २ अपेतमलधिंहिनीनयननीरजालंबनं नवलं न जिन नामानामानाना मेगुलीमपमा स
जलजो न्नमद्गामगर्व मर्वकृषैजेन गन्त्रितपाचवै: शिशिरशोशुमां लोचनै: २ स्मिताचितहगान
पंकहणपाहुंतीन्द्रगामपभंगुरानन्तुनिषां वलपिताशंने विधुंतां कलिंदगिरिनंदिनी नरमुाद्गुमालं
विनीमदीपमति चेंविनीमवतु काचिकारुम्बिनी ३ कलिंदगिरिनंदिनीतटवनांततांभामपस्मरापथि
गतागतश्रमभरं हरन्नमागिनां लतावलिशतांकृतोमधुरपाहवाभिभंतोममाकुहरत्तुश्रममति
तमातमालद्रुम: ४ वाचा निर्मलया सुधामधुरया यांनाथशिक्षामदाः तांसस्मेपिनसस्परगणस्म
हंभावाहेहो निष्ठुप: १त्याग: शतशालिनं पुनरपिस्वीपेघुमांविभ्रमन्नस्त्रोनास्तिरपानिधिर्मद्गुपते
मत्रोनमत्रोपा: ५ पातालेव्रजपाहिवासवपुरीमागोहमेते: शिवः पारावापंयहतनयापाशानशं त४
मेतन२ तं तव आधिव्याधिनरापराहतपरित्तेसंनिजवांकृशि श्रीकृष्णेतिनामपवनं गणपेरशेषै: किमन्यैः
मे: ६ मद्दीकामितासितामममितांमस्त्रीतंनिपातनपथ: स्वर्णोकेन सुधापधापिकतिधांभोरा: ध२
र्वेरित: मत्संबूहिमदीपमीनमवतमयोपमेव श्राममताकृष्णेतसहारणोपंमधुरिमोद्गार: कचिन्नचित: ७

श्री१

वक्त्रं पायय महीन्म तां मम कान्तो ह्रेडकास्य सिद्धौषधं मिथ्यानि निशा विशालतम महान्तिगंगा श्रुविवो हृदयः
भा॰ वि॰ क्रो ऽक्रो शम हृो हृहा सुहृतान्त्वालान राल शिखिर्हां निर्हृति स्मृनो विज्ञपते क्रमेतिवृत्तांहृदये ८ रचेतः
२५ कथपामिते हितमिरं हृं ह्याबुनेचापन हृदंको पिगवान वावुरनिमांवधुने कार्पल्लपा सोरं ध्यामनतुत्ति
रड्राभितः समायम इमितेरषतान्तवव ह्लभां स्थविषणानाः रडतपनेष्यति ९ अन्याव्येपांतिता विपां
पा॰ ५ मीतिमन्तनिर्मग्नाकंठलग्नाहृ तिनितरां तांतांमनाले तांसातायोपिवहृमतां माधुरीसुझिरंतांहृ
स्मेताखावकयपरमनेपयसितामना १० मतेवाभिनगतिवहृवः पद्मिणोम्भेहृपाल्तेषांम ध्येमम तु
15 महृताणमनावातकेषु येऽध्यैहरयनिनमखनीरं स्मापड्विनाहृ रभवतिकिमपिप्रसनक्रमापि
धानं ११ विषयसुखासुखनममितामानतेपम भावान वैभावामयहृामतिदिशम् रमांलवनेपः तेषहृं हमहामितिप्रत्यया४
तिम्वहृस्पतलावहिनो विस्मृमनानन्नायांवशिवशिवन्नरंणाकेनवावाणीनीपः १२ स्मांपणपरिहामिला ए॰
पमसिरलहृमीपतिः सेष्यतांचिंतापामसिमस्हृपरिनरावकाखुधश्चिन्नतांतां आलापपरिकांहतिस्म २५
रपिोगंगायातहालपातां लापंवाञ्छसि चेचिरंगलहृतुरेवचेतः सुखिहृष्यतां १३ भवग्रीष्मघोरातपनिवहृहृत

२१

तमव पुषोबलात् न्मल्पसाद्रि गउमविवेकव्यतिकरं विरुद्धं स्मिन्नात्मात्मनमहाहिनेरहरशिशिरे
विगाहते नरीकृतकल्मषमर्मणः करदिनः १४ बंधोन्मुक्तैरपाणिलुमालमुखोनकुर्वते कर्मपाशा नंतः शां
ता तैमुनिशातमहीनलचिंतामजंति तीर्थे मज्जंमरुभजलधेपारमारोढुकामाः सर्वे ग्रामादिक मिहम
त४ वधांतिभाजांनराणां १५ प्रथमंवहिवाणाजंघाजानन्हृणो भिर्वराणानि आलिंगभावनामेखेल हृदया
तविस्रोगुरवाज्यशोभायां १६ ताराणापापमपरपन्नाधिमामकजीवतात्मसिकुतस्त्वं चेतः सरणाव
सौकिंनागंताकदापिनंरहता १७ त्रिपोमेमामंतु हृणामपिचमायर जघराभरश्राम्यद्भृणवलिमधु
रंकाराहुभगाः निमग्नानंयाहतद्विणाहेपर्णाकुलहृतांसपर्णाहोकर्णहृताचाणणाहतमपते १८
किंनिः शंकशेषशेषवपतस्तमाणतोग्रस्तुः अथवाहतंशर्पाथ्यानिकटे नागति जाह्नवीजननी
१९ संतापपामिकिमहंधावधावंधातलेहृदयं स्खलितमशिशिरतांतनेरकुमाः प्रभुः पाम: २०
रेमनेमममनोभवशासनस्मणहरतुमहृदयमना तमामनंत किंमानिपातपशिंस्तिगत्रमोन्ने
नावनातवगमिष्यतिपुत्रशोकः २१ माकतमगामेहिंनीधावातहानतरस्तहेरषवातमालः घुप

मलयानिल कालकूटयोरमणीकुंतलभोगिभोगयोः भवपाल समुद्रवोनिरंतरामनमभूया हरमा ममनिस्थितिः १
निखिलंजगदेवनश्वरंपुनरस्मिन्अ तसंक हरं अथवस्य कुतो यतक्रियतेहनाजनेः परिश्रमः २ प्राति

तिमवलोकयतच हृतहृषिनिकौरीतिमंशापयस्त्रपेदे २२ नागिनितनपाकिंस्मारेषानतोपमपीहिमामाक
भा॰वि॰ २६ नमणिस्रोहलावार्णन्नमामधुराकृतः इतिघुघेतेःकापञ्छापाविलोकनकौतुकैर्वभ्रमतिमिःकौणदोन
16 महिहिहेजनैः २३ चपलानलहायुतालतावातहतुत्याविति‌मंशयेनिमग्नः गुरुगिरिस्थितितेःकविमंगी
धीनिगोषार्थताविपोगिनीति २४ भूतिनोचस्हेषुविभ्रमहनेशगियकोलाहलोनाशोहंततताप
मत्तयतुषामापुमेमानोशनम दुर्नीतंतवर्हिसकोपरहनल्लालाजरालोपिनकिंकुर्वेजगदीशायतु
रेनहृदीनोभवानीश्वाः २५ आम्रलाइत्वमानोमेलपवल पिनाहायक्रूलामपोधेपोवंतःस्मितिकाव्य
प्रणायिनपट्वस्नेविशंकवंदतु मद्धीकामध्यनिर्यन्महृणाहजगमाधुरीभाग्यभानावाचामाचार्यनायाः
परमनुभवितुंकोस्तिधन्मोमदन्मः २६ गिरांदेवीवीणागुणानहीनादाकर्णपदीयानांवाचामम्हतमयमाध्वा
मतिाहं वचहन्नाकर्णयन्नवणाहभगंधीतपतेधुन्वन्मूर्द्धानंनृपरुरयवपंपश्यपतिः २७ मद्वाणि रा॰ २६
माकुरुविषादमनादरेणमात्सर्यममन‌संमासहलावलोना कान्यादिस्मकारमधुपनानामाम्यपुपा
स्यतितमांकियतोविलासान २८ मधुरामाहाम्रहामम्हतमयवाचामाचाहधाकरायिकेषाचिन्नावलुविधी

प्रालेयानां करालाः कवलितजगतीमंडलध्वांतजालस्त्वातस्वल्लोकपालाविदलदकालिमक्षिप्तबालप्रवालाः
विश्लिष्यत्कोकबालाविरहहरणभवल्लीत्रिभुवनेटालाः व्योमव्यासोविशालास्तवदधतुमुदंभास्वतो भानुमालाः ४
निर्भिद्यक्ष्मारुहाणामतिघनमुदरं यद्युगोत्राणतेद्याधिपस्वर्णदिदृक्षमभ्रमनमानसो हंतधिसे तिपादान्
येः संभिन्नेदलाग्रप्रचलहिमकणे दाडिमीबीजबुध्याकृष्टाः कृष्णाननानांशुकशिशावस्तोऽयाव: पांतु भानोः ५
अक्लिक्लीडोचितानां सरसिरुहदलसंभ्रमे दिगलांप्रभाते प्रोद्यद्याकृपाराम्पृथकुसुदन्हानमुद्यंतो विमुक्तान्
सिंचंतः क्षितिभूमीतलमखिलमपि लुलककाश्मीरनीरैः पायासुः श्रीसपर्याविरचनपटवः पत्रबंधोः करानः ६
आलेपाहिंगुलानामिवधरणिभुजाम छसोधालिमालिष्वघ्रं घुसृणारुहाणामभिनवविदलत्पल्लवोल्लासलीलाः
प्रोच्चप्रालेयपुंजोपरिचितखदिरांगारभाराइवारात्पायासुर्यातुरो रविकरनिकरा मंगलं नः कृषीरन् ७
कीलालेः कुंकुमानां सकलमपि जगत्क्षालयंतस्त्रिलोकीमुक्ताश्रीमत्सुमंदगा विभाति कमलकोडक्रोडरागस्तेन्भः
उद्यत्प्रेंगो सुहस्वांबरकुलकुलः श्रयतेचद्विजानां भाग्यैर्दारस्कारणाहरिद्व्यहरितास्त्वयते भुवनं ८
या सृते सर्वभूतेष्वखुदितमुदयेचेतनोयाविलासाभासांयापातिया नाजेलोकाधिजठरसजरीद्वेत्रिसघः
अत्यर्थं वृद्धयंतीमलिगणसुषमासंपदं स्वलसामोः सा नोभानोः प्रभानो नयनसदनतो हरतोजाड्यात्तु
मि ४ नीहारैनीडजानां निविडतमतमोराशिलोकैविनानाश्रीतस्माभक्तिर्यानामपि स्वहुनिशाया जोपमालक्ष्यपहासात्
सद्यः स्निग्धोः सरोजाशादधिकृतरजसवनागतावासवाशामाशा पावानशोषान पहरतुतरां तीक्ष्णभानोः प्रभानः १०
शीतेशोकं शशांके कृशितमरुचितामाशुनाशानिशा या घिक्कारं ध्वांतवर्गंकृतउदयपरिपदिप्रोज्झ्यदीनतायाः
पांडित्यं पुंडरीके घनउपलमपि प्राकांतिमाशासुतन्वं न्वंवत्यवहं घामुषासकरुणयाविश्वयंपो विवस्वान् ११ ७७

भा.वि.
२०

17

रस्वपिपुरः ध्रुवं तेन जीवं तेताप्य हृद्य सत्कामं रमंतपोनेपवामानं रंगनपतिं जगन्नाथ भ्रमिति: २९
निर्माणे यदि मार्मिकोसि नितरामत्यंतपाकद्रवन्मृद्वीकामधुमाधुरीमदपरीहारोद्धुराणां गिरां
काव्यं तर्हि सखे सुखेन कथय प्रत्यक्षमस्मत्पुरो नो चेद्दुष्कृतमात्मना कृतमिव स्वांताद्बहिर्मा कृथा:
३० धुर्यैरपि माधुर्यैर्द्राक्षाक्षीरेक्षुमाक्षिकादीनां वंद्यैव माधुरीयं पंडितराजस्य कविताया: ३१
दुर्वृत्ता जारजन्मानो हरिष्यंतीति शंकया मदीयपद्यरत्नानां मंजूषैषा मया कृता ३२ ॥ ॥
इति श्रीमदखिलध्रुवंगिनाकुलवल्लभपंडितराजजगन्नाथनिर्मिते भामिनीविलासे शांत
श्चतुर्थो विलास: ४ ॥ ॥शुभमस्तु॥ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥

उल्लास: फुल्लपंकेरुहपटलपतन्मत्तपुष्पंधयानां निस्तार: शोकदावानलविकलहृदां कोकसीमंतिनीनां
उत्पातस्तामसानामुपहतमहसां चक्षुषां पक्षपात: संघात: कोपि धाम्नामयमुदयगिरिप्रांतत: प्रादुरासीत् १ श्याम०
पद्मशैलेंद्रराणां धवलितहरितामैंदवीनां द्युतीनां दर्पध्वंसावधानो विदलदरुणिमा ईक्ष्यमाना: २०
हृद्यादेवांधकारावधितधरणितलद्योतने बद्धदीक्षास्ते दैन्यध्वंसदीक्षामुदमुदयिनो देवदत्तास्त्वादिशंतु २ दि॰
ध्याता मीवात्रलक्षा: प्रतिदिनविहितानेकगीर्वाणरक्षा भक्तानां कल्पवृक्षा: स्फुरदनलगतस्वर्णभासो मदक्षा:
लोकक्षेमात्तदीक्षा नलिनपरिषदां लब्धसौभाग्यभिक्षा दुर्लक्ष्या ध्वंसदक्षास्तव रविकिरणा: संत्वघानां विपक्षा: ३